

POPsoite, Rakennehanke, Osa-alue 4, LOPPURAPORTTI

TAUSTA JA YLEISKUVAUS

Pohjoisen OT-keskuksen jatkovalmistelussa oli tavoitteena luoda Pohjoiselle yta-alueelle (= OYS-erva) rakenne, joka hankkeen aikana muodostui keskuksen ydinyksiköstä sekä vaativinta terveydenhuollon, sosiaalityön ja -huollon sekä oppimisen tuen erityisasiantuntijuutta kokoavasta verkostosta. Verkosto tarjoaa asiantuntijuutta lasten, nuorten ja perheiden palveluiden tuottamiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä palveluiden koordinointiin ja tukeen.

TAVOITTEET JA NIIDEN SAAVUTTAMINEN

OT-keskuskehittämisen tavoitteena oli

- terveydenhuollon, sosiaalityön ja -huollon sekä oppimisen tuen osaamisen yhteensovittaminen Pohjoisen osaamis- ja tukikeskukseen sekä
- integratiivisen palvelurakenteen ja verkostojen varmistaminen lasten, nuorten ja perheiden kaikkein vaativimpien palveluiden tuottamiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä palveluiden koordinointiin ja tukeen.

Hankkeessa saatiin esitys mallirakenteeksi, mikä tuki tavoitetta ydinyksikön ja verkoston aikaansaamiseksi. Erityisen vaativien palvelujen osaamisen ja tuen tarve tuli 2021 vuoden alussa tehdyssä tarvekartoituksissa esille. Hankkeessa pyrittiin kuvaamaan ja aikaansaamaan rakenteita pilotoinnin kautta TKIO-toiminnalle sekä virtuaaliselle OT-keskukselle.

Vahvemmat sisällöt ja toteutus ovat tulevaa jatkotyötä. Tarkempi Yta-alueen samoin kuin kansallisen osaamisen kuvaaminen ja hyödyntäminen ovat tulevan hankkeen työn keskiössä. Osittain niitä pystyttiin kuvamaan nykyisessäkin hankkeessa.

Sähköinen alusta toteutui alueellisena ratkaisuna virtuaalisen konsultoinnin pilotissa. Kansallinen sähköisen alustan rakentaminen on tulevan jatkohankkeen työnä.

Tavoitteet siis saavutettiin rakenteen, TKIO-toiminnan ja asiakastyöpilottien osalta sekä virtuaalisen alustan kehittämisen suhteen. Lisätarpeena nousi esille saamelaiserityiskysymys, jota myös kartoitettiin omalla tarvekyselyllä elokuussa.

TUOTOKSET

Tausta-ajatteluksi OT-keskuskehittämistyössä nousi yhteisövaikuttavuuden viitekehys, jossa rakenne muotoutuu alueilta nousevista tarpeista. Yhteisövaikuttavuuden toimintaperiaatteisiin kuuluvat yhteinen agenda, tavoitteet, mittarit, toisiaan vahvistavat toiminnot, jatkuva kommunikointi ja taustatukiorganisaatio konkretisoituivat ydinyksikköä ja verkostoa kehitettäessä. Ydinyksikkö ja verkosto

muotoutuivat siten työskentelyn myötä. Sivistyssektoria edustavan oppimisen tuen kanssa yhteistyö toimi VIP-verkoston ja Vaatu-toimijoiden kanssa.

TKIO-toiminnassa, OT-keskuksen toiminnan yhdeksi tavoitteeksi nousi kyvykkyyden reagoida nopeasti ajassa ja alueilla ilmaantuviin ja muuttuviin ilmiöihin. Tämä toteutui Hoito syytteen sijaan -tutkimuspilotissa, jossa näyttäytyi reaktiivinen rakenne.

Toteutettu Hoito syytteen sijaan –tutkimuspilotti kohdentui alle 18 v. huumeiden käyttöön ja syrjäytymiseen liittyvän monitoimijaisen toimintamalliin kuvaamiseen ja tutkimukseen.

- Reaktiivisen, ilmiöihin vastaavan tutkimuksen mallinnus tapahtui yhteistyössä poliisin, syyttäjän ja Rovaniemen kaupungin, Oulun yliopiston ja Itlan kanssa. Tutkittava ilmiö nousi alueilta ja valikoitui maakuntien aluetyöryhmien sekä tutkimusyksikköjen keskusteluissa sekä järjestetyissä yhteisissä työpajoissa. Tieteellinen artikkeli julkaistaan myöhemmin. Tutkimus antaa kuvaa myös laajemmin monialaisesta yhteistyöstä ja sen haasteista.
- TKI toimintaa edistettiin yhteistyöllä yliopistojen ja sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa ja koulutusyhteisö-tapaamisissa.
- OT-rakenteessa verkostomaisuus ilmentyi neljän maakunnan aluetyöryhmän työssä sekä monissa alueellisissa ja kansallisissa yhteistyöverkostoissa. Kansallisissa piloteissa KYS- ja TYKS-alueiden kanssa OT-keskusten yhteistyöverkosto toimi aktiivisesti.
- Verkostoituminen tapahtui tiiviisti myös VIP/Vaatu-toiminnan kanssa.
- Yhtenä tavoitteena hankkeella oli osallistua kansallisen sähköisen alustan kehittämiseen kansallisen sähköisen perhekeskuskehittämisen mukana, mutta se osoittautui mahdottomaksi tässä vaiheessa. Hankkeessa päädyttiin kartoittamaan yta-alue tasoista sähköisen alustan vaihtoehtoa. Neljän alueen kanssa käydyissä keskusteluissa päädyttiin yhteisesti jo toimivaan ja olemassa olevaan Virttu.fi/E-kollega ratkaisuun yhteistyössä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (POSKE) kanssa.
- Etäkonsultaatiopilotti toteutettiin vaativiin ero-, huolto- ja tapaamisriitoihin liittyen yhteistyössä Posken (digialusta) ja Ensi- ja turvakotien liiton kanssa (erityisasiantuntijat). Palauteiden perusteella konsultaatiota pyytäneet kuntien/kuntayhtymien työntekijät kokivat konsultaation ”viimeisenä oljenkortena, josta saivat apua” eli OT-keskuksille asetettu tehtävä konsultoinnista erityisen vaativissa/kompleksisissa tilanteissa toteutui.
- Alkuvuonna 2021 tehdystä tarvekyselystä nousi esille työntekijöiden osaamisen tueksi tarvittavia koulutuksellisia tarpeita. Koulutuspiloteissa pyrittiin kuvaamaan rakennetta osaamisen tueksi, kuinka tarpeeseen vastataan OT-keskuksen taholta. Toteutettu lastenvalvojille suunnattu koulutuspaketti pyrki vahvistamaan lastenvalvojien osaamista ja samalla kuvaamaan myös nopeaa reagointia osaamisen tarpeeseen/vajeeseen. Tuki liittyi myös ilmiöpohjaiseen reagointiin.
- Koulutus koettiin tarpeellisenä ja vaikuttavana omaan työhön. Tulevaisuudessa toivottiin samantyyppistä koulutusta keskittyen eri aihealueisiin ja toisaalta toivottiin konsultointi mahdollisuutta juridisesti vaikeisiin tapauksiin.
- Tarvekysely saamelaisalueelle toteutettiin 8/21. Palaute saamelaisyhteisöstä oli, että alkuvuoden tarvekysely ei vastannut alueen tarpeisiin ja erityisyyteen, joten päädyttiin erilliseen kyselyyn. Tuloksissa oli osin samankaltaisuutta kuin koko Pohjoisella alueella alkuvuodesta -21 tehdystä kyselyssä. Kulttuuristen ja kielellisten haasteiden lisäksi kyselyn tuloksista korostuivat kynnys pyytää apua sekä luottamuspuola palvelujärjestelmää kohtaan. Suurimpana tekijänä nousivat esiin ylisukupolviset traumat. Teemojen jatkotyöstöä on suunniteltu seuraavaan v. 2022–2023 jatkohankkeeseen. Työtä on tarkoitus jatkaa myös Saamelaiskäräjien kanssa ja saamelaisyhteisön työntekijöiden ja järjestöjen kanssa.

KESKEISET HYÖDYT

- Vaativalla erityistasolla kuten muissakin palveluissa on vallinnut vahvaa sirpaleisuutta. OT-keskuksessa onnistuttiin kokoamaan yhteen eri toimijat sote-, sivistys ja järjestökentästä. Tämä näkyi sparrausryhmän, aluetyöryhmien, tutkimusryhmän ja koulutusryhmän työssä. Uutta rakennetta kehitettiin vuoropuhelussa.
- Yhteisövaikuttavuus-mallin/hyödyn siirtyminen koko Yta-alueen pääomaksi. Reaktiivinen ilmiötä nostava tutkimus ja vaikuttavat mallit yhteistyössä ITLAn ja yliopistojen ja tutkimusyksikköjen kanssa. OT-keskuksen osallistuminen YTA-alueitasoinen yhteistyöhön tutkimuksen ja kehittämisen alalla.
- OT-keskuksille muotoutui kansallinen verkosto ja yhteistyörakenne valtakunnallisesti eri Ot-keskusten kesken. Kokemuksia vaihdettiin eri yta-alueiden kesken ja oltiin mukana sekä järjestämässä yhteisiä kansallisia seminaareja.
- OT-keskusta oli pohdittu ja suunniteltu useampi vuosi Lape-kehittämisen myötä ja nyt vuosien OT-kehittämistyö konkretisoitui. Integraatio ja rakenne näyttäytyivät konkreettisesti.
- Tehty tarvekartoitus antoi suunnan paitsi nyt tehdyille työlle, niin se antoi suunnan myös jatkotyöskentelylle – tulevaisuudessa tarvekyselyn sijaan ”tilannehuone” -tyyppistä toimintaa, palaute perus- ja erityistasolta
- Rakennehankkeessa muodostui aitoja rakenteita; OT-rakenne alueiden kanssa työskentelyn kautta muodostuen tukiorganisaatiosta eli ytimestä sekä verkostosta. Verkosto tarvitsi ytimen/nexuksen pysyäkseen toimivana. Yhteinen havainto osallistujien kanssa oli tarve kevyestä, toimivasta rakenteesta. Tarvekartoituksesta nousi tapa vastata alueiden ilmiöihin/työntekijöiden tarpeisiin koulutusrakenteen, reaktiivisen tutkimusrakenteen sekä virtuaalisen konsultaatorakenteen kautta.
- YTA-alueen erityispiirteet nousivat myös esille kyselyistä ja saamelaiserityiskysymykseen vastaaminen nousi jatkotyöskentelyn haasteeksi.
- Monialaisen yhteistyön/yhdessä tekemisen haasteet ja vahvuudet nousi esiin paitsi kyselyistä myös tutkimuspiloteista.

RIIPPUVUDET JA JATKOTYÖ/ HUOMIOITAVAA

- Jatkuva vuoropuhelu seuraavien tahojen ja toimijoiden kanssa: VIP/Vaatu- (sisältyy koulukotiyhteistyö), Barnahus, järjestöt, Pohjoinen monialainen lastensuojeluhanke, Raskaana olevien päihteiden käyttäjien palvelupolku- hanke, Tulevaisuuden Sote-keskus –hankkeet ja hyvinvointialueiden valmistelu ovat mukana edustettuina sparrausryhmässä ja aluetyöryhmissä.
- OT mukana hankkeiden projektiryhmissä. Toteuttaen monialaista yhdyspintatyöskentelyä.
- Palvelupolkutyöryhmä LNP, palvelupolkutyöryhmässä luotu ja luodaan yhteistyön yhdyspinnat ja toimintamallit perus-, erityis- ja OT-tason välille.
- Säännölliset palaverit perhekeskusten ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden (Miepä) kehittäjäverkostojen kanssa
- Päihteitä käyttävien äitien (PÄKÄ) hanke ohjausryhmä
- Koulutuksellinen yhteistyö, koulutustyöryhmä muiden hankkeiden kanssa
- Seminaariyhteistyö jatkuu esim. LNP, Hyte yms.
- Tarvekyselystä nousseen monialaisen verkostoyhteistyön vahvistaminen esim. Lasten- ja nuorten psykiatria ja lastensuojelu sekä VIP
- Systeeminen viitekehys - systeeminen lastensuojelu

- Sijaishuolto ja laitokset yhteistyö koulutuksellisesti ja tutkimuksellisesti, vahvasti mukana VIP/Vaatu verkostossa
- Vaatu-toimijoiden ja OT-keskuksen kanssa yhdessä tuottama moniammatillinen konsultaatiopalvelu erityisen vaativissa oppimisen ja koulunkäynnin tilanteissa
- Kansallinen työnjako ja erikoistuminen OT-keskusten välillä, "järjestämissuunnitelma" hyvinvointialueiden kanssa
- Pysyvän OT-rakenteen rahoitusmallin selvittämiseen osallistuminen

JATKO:

Pohjoinen OT- keskus jatkokehittämishanke vuosina 2022-2023 tukee Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusohjelman mukaista hyvinvointialueiden kehittämistyötä vahvistamalla yhteistyöalueella tehtävää alueellista kehittämistä ja koordinaatiota.

OT-keskus on sisällytetty POPsoten ja tulevien pohjoisten hyvinvointialueiden yta-alueitasoisen organisoitumisen luonnoksiin (VATE-valmistelu). Palvelujen järjestämisen mallissa OT-keskus sisältyy järjestäjän tehtävissä YTA-yhteistyöhön ja erityis- ja yhteistyöaluetason palveluihin. OT-keskuksella on yhdyspinta järjestämisen mallissa hyvinvointialueitasoisen sekä YTA-alueitasoisen TKKI-kokonaisuuteen (tutkimuksellinen kehittämistoiminta ja kehittämiseen liittyvä YTA-yhteistyö). Kehittämistoimintaan liittyy yhteistyö sosiaalialan osaamiskeskusten ja tulevan integroidun TKKI-rakenteiden osalta. Näyttö- ja vaikuttavuusperusteisten menetelmien arviointi ja käyttöönoton toimintamallin luominen kytkeytyy myös OT-keskuksen sisällölliseen kehittämistyöhön. OT-keskus tulee toimimaan verkostojen kokoajana. Käytäntötutkimuksen tutkimustoiminnassa kehitetään ratkaisuja ja uusia toimintamalleja kompleksisiin, haastaviin tilanteisiin. On tärkeää, että ilmiöiden tutkimus on ajassa tapahtuvaa.

Siltaamishankkeen aikana käydään tarvittavat yhteisen sopimisen neuvottelut ydinyksikön perustamisesta YTA-alueella. Yhteiset sopimukset sisältävät painopistealueet palvelujen tuesta ja kehittämisestä, hyvinvointialueilta nousevat asiat (ilmiöt) ja tutkimusohjelmat eri YTA-alueiden painotuksineen. Sivistyksen ja soten yhteistyössä hyödynnetään VIP-verkostoyhteistyötä. Yhteistyöverkostojen resursseina hyödynnetään myös hyvinvointialuekohtaisia työryhmiä esim. tutkimusryhmiä sekä pysyviä ja yhteisasiakkuuksien ympärille liittyviä asiantuntijaryhmiä. POPsoten rakenteisiin on sisällytetty professio-ohjauksen prosessit (yliopistollinen sairaala, lääketiede, hoitotiede/-työ ja sosiaalityö). Tämä luo myös edellytyksiä monialaisten ammatillisten asiantuntijaverkostojen luomiselle.

Hanke jatkaa vahvaa poikkitoiminnallista yhteistyötä ja yhteensovittaa sisältöjään ja toteutustaan myös Tulevaisuuden sotekeskusohjelman Lapset, nuoret, perheet - sekä Mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämisohjelmien täydennyshankevaiheessa. Perhekeskustoimintamallissa ja siihen liittyvässä palvelu- ja asiakasohjauksessa (myös virtuaalisesti) huomioidaan myös erityisen vaativia palveluita tarvitsevat lapset, nuoret ja perheet, sekä ammattilaisten välinen tuki ja tiedonvaihto. Samoin Pohjoisen lastensuojelun kehittämishankkeen ja haussa olevan Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten palveluketjut -hankkeen kanssa OT-valmistelulla on yhteistoimijuutta, yhteisiä asiantuntijoita sekä verkostoa. Hoito syytteen sijaan (HSS)-tutkimuspilotista ja alueille tehdyistä tarvekyselyistä nousivat esiin myös monialaisen yhteistyön kehittämisen ja tutkimisen haasteet tulevassa.

Hanke tukee sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen ammatillaisia konsultaation, koulutuksen ja tutkimuksen avulla siten, että harvinaisempien, vaativimpien monialaisten palvelujen tarpeessa olevat lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa tuen ja palvelun. OT – keskuksessa yhteensovitetään monialaisen tuen ja osaamisen palvelurakenteita ja varmistetaan lasten, nuorten ja

perheiden kaikkein vaativimpien palveluiden tuottamiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä koordinointiin ja tukeen tarvittavat verkostot.

OT- jatkokehittämistyössä alueelta nostetaan erityisen kompleksisia ilmiöitä, joita työstetään tavoitteellisesti, jatkuvan vuoropuhelun periaatteella OT-keskuksen ja sen yhteistyökumppaneiden: hyvinvointialueiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun kanssa, sekä VIP/Vaatu-toiminnan (sis. valtion koulukodit), Barnahusin ja järjestöjen kanssa. Integraatiivisen työn tarve korostuu erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten kohdalla, koska he tarvitsevat usein paljon ja monenlaisia vaativimpia palveluja, niin koulukäynnin tukemiseksi kuin sosiaali- ja terveyspalveluja. Kehittämisen tukirakenteena toimii virtuaalinen "tilanhuone", joka kokoaa alueen rakenteista ja toiminnasta nousevan tiedon ja johon liitetään myös arjesta nousevat tutkimuskysymykset. Niihin vastataan tutkimusohjelmista riippumattoman reaktiivisen tutkimuksen avulla yhteistyössä yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten kanssa. Tutkimuksesta tuleva tieto palautuu alueen lasten, nuorten ja perheiden hyödyksi.

Hankkeessa luodaan Pohjoisen OT-keskuksen ydinyksikkö sekä vaativinta terveydenhuollon, sosiaalityön ja -huollon sekä oppimisen tuen erityisasiantuntijuutta kokoava verkosto lasten, nuorten ja perheiden palveluiden tuottamiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä palveluiden koordinointiin ja tukeen. Ydinyksikkö ja verkosto muodostuu osaksi tulevien pohjoisten hyvinvointialueiden yta- aluetasoista organisoitumista ja rakennetta. Verkostoa voidaan hyödyntää tarvittaessa myös kansallisesti. Kansallinen OT-koordinaatio ja alueiden välinen yhteistoiminta tukee kunkin yksittäisen alueen työtä erityisesti kompleksisissa ja uusissa tilanteissa.

Pohjoinen OT-keskus tukee Lasten käytösongelmien tunnistamisen ja varhaisen hoidon mallin mukaista kansallista rakennetta ja hyödyntää alueellaan jo aiemmassa hankevaiheessa käytössä olleita näyttöön perustuvia ja arvioituja menetelmiä. Niiden levittämisessä tehdään yhteistyötä Tulevaisuuden sotekeskusohjelman jatkohankkeiden sekä psykososiaalisten menetelmien käyttöönottoa ja ylläpitoa edistävien hankkeiden kanssa. Kehittämisessä ja koulutuksessa, osaamisen ylläpidossa sekä alan tutkimus- ja kehittämistyössä (TKKI) Pohjoinen OT-keskushanke tekee yhteistyötä tutkimusorganisaatioiden, Itlan ja sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa. Lisäksi yhteistyötä tehdään järjestöjen, Barnahus-hankkeen ja VIP/Vaatu -toiminnan kanssa. Eri hallinnonalat toimivat yhdessä ja integroidusti, jotta lapsen arjessa palvelut toteutuisivat lapsikeskeisesti ilman tarpeettomia viiveitä

HUOMIOITAVAA:

- Verkostomaisesti toimivan ja monialaista erityisosaamista ja palvelua tarjoavan Pohjoisen OT-keskuksen toiminnan käynnistäminen ja vakiinnuttaminen (visio luotu) on tärkeää saada toteutettua.
- Tutkimuksellisen kehittämisen jatkon turvaaminen; vaikuttavuusperusteinen menetelmien arviointi ja käyttöönotto (toimintamalli)
- Saamelaisyhteisössä yhteisten tavoitteiden asettaminen nousseiden ilmiöiden pohjalta toteutukseen.
- Pohjoisen alueen OT-toiminnan erityispiirteeksi ja haasteeksi on tunnistettu pitkät maantieteelliset etäisyydet, joten toimivat digitaaliset palvelut ja konsultaatiomallit ovat keskeisiä Pohjoisen OT-keskuksen turvaamiseksi.